

VZŤAH MEDZI KYNIZMOM A CYNIZMOM

LÍVIA FLACHBARTOVÁ, Inštitút filozofie a etiky FF PU, Prešov

FLACHBARTOVÁ, L.: The relationship between Cynicism and cynicism
FILOZOFIA 66, 2011, No 6, p. 522

The paper examines the relationship between ancient Cynicism and his modern counterpart – *cynicism*. Ancient Cynicism is a strictly ethical way of life, while modern cynicism despises all ethical values. Ancient Cynicism is said to be a „shortest way to virtue“ and characterized by its commitment to a life in agreement with nature, radical freedom, self-sufficiency and by the absence of philosophical theory in favour of practical, lived philosophy. Modern cynicism is a result of a long lasting history of interpreting and misunderstanding of ancient Cynicism (mainly the Cynic's life in agreement with nature and his *ascetic* practices, which were often seen as a crude shamelessness). However, cynicism is the consequence of „the unfulfilled promises“ of Enlightenment. It is a reason which turned against reason itself. The paper offers a brief history of the reception of Cynicism on its way toward the modern cynicism.

Keywords: Ancient Cynicism – Modern cynicism – Diogenes – Enlightenment – Criticism – Reason

Kynizmus a cynizmus. Dva pojmy, ktorých pôvod pramení v spoločnom etymologickom základe: v gréckom *κυνικός* (psi) od *κύων* (pes). Dnes sa však v bežných výkladových slovníkoch a slovníkoch cudzích slov stretáme iba s pojmom *cynizmus* a dozvieme sa, že cynizmus je „1. v gréckej filozofii smer založený Antisthenom v 4. stor. pred n. l., opovrhujúci spoločenskými konvenciami a inštitúciami; 2. bezohľadné, hrubé, bezcitné správanie; vyzývavé opovrhovanie konvenčnosťou“ ([12], 177). Už v tejto predbežne uvedenej definícii môžeme vidieť, že moderné ponímanie neodlišuje starogrécke filozofické,¹ eticky zamerané hnutie, zaraďujúce sa do sókratovskej tradície myslenia, ktoré je charakteristické svojou morálnou prísnosťou a zásadovosťou, ako aj dôrazom na zdanosť (*ἀρετή*) konania, teda *kynizmus*, od moderného *cynizmu*, ktorý je v súčasnosti pomerne rozšíreným fenoménom a spája sa s pohrdaním morálnymi zásadami.

Táto skutočnosť sa nám ukáže ešte v ostrejšom svetle, ak sa pozrieme na slovníkové definície cynizmu v iných svetových jazykoch. Pod heslom *cynizmus* nájdeme ako prvú poznámku o gréckom etymologickom pôvode pojmu (prípadne s latinským ekvivalentom *cynicus*, odvodeným z gréčtiny), potom odvolanie sa na antické hnutie kynikov a napokon charakteristiku moderného cynizmu. Napríklad francúzština, španielčina či taliančina vôbec

¹ Neštandardné prepisovanie gréckeho slova *filosofia* s grafémou „s“ vysvetľuje diskusia, ktorá prebehla v časopise *Filozofia* (roč. 55, 2000, č. 5, č. 8; roč. 56, 2001, č. 1, č. 3).

nerozlišujú v písaní slov *kynizmus* a *cynizmus*,² zatiaľ čo anglofónna literatúra zaoberajúca sa kynizmom používa na jeho odlišenie od cynizmu veľké písmeno na začiatku slova: antický kynizmus píše ako *Cynicism*, pričom moderný cynizmus je písaný ako *cynicism*.³ Výnimkou je nemčina, ktorá od 19. storočia píše kynizmus ako *Kynismus* a cynizmus ako *Zynismus*. V niektorých súčasných nemeckých slovníkoch sa dokonca stretne s obidvoma pojmami.⁴

Pojmy, ktoré si vo svojom jadre priam odporujú, sú teda v slovníkoch väčšinou uvedené pod jednou spoločnou hlavičkou.⁵ Inými slovami, nefilosofický priestor nerobí rozdiel medzi kynizmom a cynizmom. Kynizmus chápe ako cynizmus, resp. cynizmus v modernom zmysle je chápaný ako jedna z foriem kynizmu. Avšak kynizmus, na ktorý sa cynizmus odvoláva pri odvodzovaní svojho pôvodu a ktorý sa zdá byť v cynizme obsiahnutý, je len veľmi ťažko zlučiteľný s cynizmom. Navonok majú niektoré znaky spoločné, napríklad pohrdanie konvenciami či bezohľadnosť, no pri bližšom skúmaní sa ukazuje, že pohrdanie konvenciami má u kynika úplne iný charakter ako u cynika: Kynikovo pohrdanie súvisí s cvičením sa (*ἄσκησις*) v sebaistočnosti (*αὐτάρκεια*) a v indiferentnosti k vonkajšiemu svetu, k ľudským zákonom (*νόμοι*) s dôrazom na život v súlade s prirodzenosťou (*φύσις*). To všetko tvorí s pomocou rozumu „najkratšiu cestu k zdatnosti“ ([3], VII. 122). Naproti tomu cynik pohŕda konvenčnosťou, pretože neverí v pokrok či v lepšiu budúcnosť, hodnoty preňho stratili zmysel, s čím opadla i viera v ľudské dobro. Zatiaľ čo cynik je bezohľadný k svojmu okoliu, u kynika vychádza zdanie bezohľadnosti z jeho priamosti vo vzťahu k okoliu, na ktoré „šteká“ pravdu za všetkých okolností (*παρρησία*). Z tohto predbežného náčrtu nám vyvstáva niekoľko otázok: Nakoľko je adekvátne moderné spájanie kynizmu a cynizmu? Kto to bol kynik a aké spojenie môžeme nájsť medzi ním a cynikom? A najdôležitejšia otázka: Ako sa stal z antického kynizmu moderný koncept cynizmu?

Kynizmus a jeho základné princípy alebo Kto je to kynik? Skôr, než si ukážeme rôzne podoby kynizmu, venujme sa jeho predbežnému vymedzeniu. V rámci nášho skúmania to bude plniť svoj účel, keďže postupujeme spätne, t. j. zo súčasného chápania kynizmu a/ako cynizmu smerom k jeho pôvodnej podobe. Na druhej strane treba mať na pamäti, že toto vymedzenie bude iba veľmi všeobecné, a to z dvoch dôvodov: 1. pre nedostatok primárnych zdrojov; 2. pre široké spektrum variácií, ktoré kynizmus nadobudol

---

² Por. Rey-Debove, J.: *Le Robert Méthodique. Dictionnaire Méthodique du Français Actuel* 1990. O taliančine pozri *Dizionario Garzanti della Lingua Italiana* 1965, Aldo Garzanti editore; a o španielčine *Diccionario Salamanca de la Lengua Española* 2006.

³ Porovnaj *Oxford English Dictionary* 2nd. ed. 1989.

⁴ Porovnaj Mackensen, L.: *Deutsches Wörterbuch*, 1986, S. 643.

⁵ Historický prehľad slovníkových definícií cynizmu načrtáva David Mazella v knihe *The Making of Modern Cynicism* ([16], 12 – 16).

počas ôsmich storočí svojho výskytu.⁶ Už vieme, že kynizmus bol pôvodne etickým hnutím v starovekom Grécku, ktoré sa objavilo v 4. storočí pred n. l., pričom už tradične sa za jeho zakladateľa pokladá Antisthenés⁷ ([3], VI. 13).⁸ Kynizmus je podobne ako takmer všetky antické etiky ovplyvnený Sókratom a predstavuje dôležitú súčasť sókratovskej tradície myslenia. V staroveku sa tešil veľkej obľube, no pozornosť historikov začal vážnejšie pútať až v 20. storočí.⁹ Popri nedostatku zdrojov je ďalším z dôvodov opomínania kynizmu súčasnou interpretačnou tradíciou (a predovšetkým absencie záujmu oň v rámci veľkého oživenia skúmaní staroveku v 19. storočí) dôvod, ktorý nájdeme v Hegelovom čítaní dejín: „O kynikoch sa nedá poznamenať nič zvláštne, pretože boli málo filosoficky vzdelaní a nepozdvihli svoje učenie na úroveň vedeckej sústavy“ ([10], 102). Hegel takto nepriamo vylúčil kynikov z dejín filosofie (pochopených ako dejiny ideí), označujúc ich iba za „vývojový moment“. Viedla ho k tomu neprítomnosť teoretického učenia. Kynizmus totiž nestavia na teórii, ale je skôr „spôsobom života“ či „žitou filosofiou“. Anekdotický a biografický charakter kynizmu spôsoboval problémy jednak pri jeho interpretácii, jednak pri hodnotení jeho historickej vernosti.

Diogenés Laertios, náš hlavný zdroj informácií o ranom kynizme, uvádza anekdotu, v ktorej Diogenés na otázku, aký ošoh má z filosofie, odpovedal: „I keby som nemal nijaký iný, stačí, že som pripravený na každú zmenu osudu“ ([3], VI. 63). Z Diogena Laertia sa taktiež dozvedáme o orákulu, ktoré si Diogenés vypočul v Apolónovej veštiarni¹⁰ a ktoré sa neskôr, predovšetkým vďaka rímskym doxografom, stalo hlavným mottom kynickej filosofie: *παράχαράττειν τὸ νόμισμα* ([3], VI. 20, 71). Sloveso *paracharattein* označuje falšovanie, znehodnotenie alebo zamieňanie; *nomisma* zas pôvodne označovalo mincu alebo obeživo, neskôr zvyk, mrav, inštitúciu. Činnosť kynika sa takto zameriava na

---

⁶ Goulet-Cazé vypracovala ako Appendix A v zborníku *The Cynics. The Cynic Movement from Antiquity and Its Legacy (Kynici. Kynické hnutie od antiky a jeho dedičstvo)* (s. 389 – 413) zoznam mien spájaných s kynizmom. Mená i s krátkym komentárom sú rozdelené do ôsmich skupín. Prvú tvoria tí, ktorých historická autenticita je potvrdená, a združuje 83 (!) nám známych kynikov. V ostatných skupinách sa nachádza ďalších takmer 60 mien, ktorých príslušnosť ku kynizmu je z rôznych dôvodov spochybňovaná.

⁷ Nedávno uzrel svetlo sveta prvý slovenský preklad Antisthenových zlomkov A. Kalaša podľa Giannantonioho zbierky *Socratis et Socraticorum Reliquiae* s komentárom V. Suváka: *Antisthenés*. Bratislava: Kalligram 2010.

⁸ Táto správa však býva súčasnými bádateľmi spochybňovaná: Doxografi mali vo zvyku vytvárať „rodokmene“ filosofických hnutí a škôl a usilovali sa nachádzať spoločné línie. V tomto prípade by to vyzeralo nasledovne: Sókratés – Antisthenés – Diogenés – Kratés – Zénón. Aj keď má Antisthenovo učenie v mnohých bodoch blízko ku kynizmu, v mnohom sa od kynizmu odlišuje. Porov. ([6], 1 – 17): Dudley sa snaží poukázať na iba nepriame spojenie Antisthena s kynikmi; Giannantonio (*Socratis et Socraticorum Reliquiae*, 4, 1990, s. 223 – 233) dospieva k záveru, že kynizmus začína Diogenom ([9], 414 – 415). Goulet-Cazé, opierajúc sa o zmienku v 3. knihe Aristotelovej *Rétoriky* o „Psovi“, ukazuje, že doboví čitatelia pod „Psom“ rozumeli Antisthena, nie Diogena, ako to vidia moderní autori.

⁹ Prvá systematická práca o kynikoch vychádza až v roku 1937 v Chicagu. Je to Dudleyho práca *A History of Cynicism: From Diogenes to the Sixth Century A. D.*

¹⁰ Táto anekdota silne pripomína Sókrata, ktorý sa rozhodol preveriť veštbu, ktorú si vypočul jeho priateľ Chairefón v Platónovej *Obrane Sókrata* 21a.

falšovanie zvykov či mravov ustálených v spoločnosti: „Takto učil a podľa toho zjavne aj konal, premieňajúc mravy ako peniaze a kladúc menšiu váhu na zákonné predpisy ako na zákony prírody. Vravel, že vedie ten istý spôsob života ako Héraklés, nedávajúc ničomu prednosť pred slobodou“ ([3], VI. 71).

Pomenovanie kynika¹¹ sa odvodzuje od „psa“ z viacerých dôvodov. Jednak je to „psí“ spôsob života ako výraz života v súlade s prirodzenosťou (*φύσις*): Kynik podobne ako pes robí všetky veci na verejnosti, či už ide o jedenie, spánok, vyprázdňovanie sa, alebo masturbáciu ([3], VI. 22, 46, 69). Kynik je svojím vzhľadom ľahko rozpoznateľný: Má dlhé vlasy a bradu, ošúchaný plášť a palicu, chodí bosý a neupravený,¹² nemá žiaden majetok okrem (spomínanej) palice, zdvojeného plášťa a tanistry, „v ktorej mal pokrm, a tak mu hociktoré miesto bolo vhodné na hocijakú činnosť“ ([3], VI. 22). Kynik podobne ako pes šteká na ľudí svoje priame a ostré slová, no zároveň je strážnym psom ([3], VI. 60). Louisa Shea vo svojej práci *The Cynic Enlightenment (Kynické osvietenstvo)* vykladá „psiu náтуру“ v troch hlavných bodoch ([21], 13 – 19): 1. ako metódu sebazdokonaľovania. V tomto bode sa k slovu dostáva kynická *askésis*. *Askésis* je cvičenie sa v indiferentnosti voči vonkajším veciam. Má telesný¹³ i duševný charakter ([3], VI. 70, 71) a slúži na obmedzenie potrieb na minimum, na dosiahnutie sebestačnosti (*αὐτάρχεια*), slobody a nezávislosti. Pre raný kynizmus je v tomto zmysle príznačný až radikálny individualizmus. Kynizmus nebol školou, jeho praktický, neteoretický charakter vylučoval i vzťah učiteľ – žiak. Preto bol napríklad Kratés skôr Diogenovým nasledovníkom než jeho žiakom. Jednou z hlavných asketických praktík bola *parrhésia* (*παρρησία*), povinnosť hovoriť vždy pravdu, v prenesenom význame sloboda reči.¹⁴ Tým sa dostávame k 2. bodu: Je ním metóda sociálnej kritiky. Svojím spôsobom života kynici ukazujú obmedzenosť zaužívaných sociálnych pravidiel, „napádajú sociálne rozlíšenie medzi súkromným a verejným konaním“ ([21], 15), robia všetko na verejnosti a priamo v centre diania, preto nemôžu byť považovaní za mizantropov, práve naopak, kynici sú filantropi, chcú pomôcť ostatným uvedomiť si pokrytecký charakter ich života. Pes nie je samotárske zviera, naopak, je mestským zvieraťom, preto je psí život výstižnou metaforou činnosti kynika. 3. bod sa

---

¹¹ O pôvode pomenovania sa dočítame i u Diogena Laertia: „Rozhovory viedol [Antisthenés] v gymnázii Kynosarges neďaleko mestskej brány, a preto bola podľa niektorých Antisthenova škola nazvaná školou kynickou. Antisthena samého nazývali Haplokynom (jednoduchým psom)“ ([3], VI. 13).

¹² Porov. Lúkianos, *Kynik* 1, 17.

¹³ „V lete sa [Diogenés] vyvaľoval na horúcom piesku, v zime objímal sochy, pokryté snehom, nachádzajúc vždy dosť spôsobov, aby sa cvičil v otužilosti“ ([3] VI. 23).

¹⁴ Foucault v prednáškach o *parrhésii* ([8], 11 – 20) uvádza päť charakteristických črt *parrhésie*: úprimnosť (kynik musí povedať všetko, čo si naozaj myslí); pravda (kynik nie je iba priamy a úprimný, ale hovorí to, o čom si myslí, že je to pravda, vie, že je to pravda – nie je to iba „táranie“ v zmysle povedať všetko, čo mu napadne); nebezpečenstvo (hovorenie pravdy sa spája s nebezpečenstvom a s riskovaním, niekedy i vlastného života); kritika (hovorenie pravdy sa spája s kritikou toho, komu tú pravdu hovorí); povinnosť (hovorenie pravdy je pre kynika morálnou povinnosťou, ktorej účelom je zlepšiť seba i ostatných).

týka nastoľovania otázky Čo to znamená byť človekom?¹⁵ „Diogenés mal za cieľ šokovať svojich súčasníkov, aby si uvedomili, že to, čo považujú za človeka alebo za ľudské, nie je hodné toho mena“ ([21], 17). S tým sa spája ďalší dôležitý znak kynizmu: *kosmopolitizmus*¹⁶ ([3], VI. 72) ako afirmácia spoločnej humanity bez ohľadu na zákony obce: Kynik je občanom *kosmu* (*κοσμοπολίτης*), nie obce. Kynizmom prestupuje istá ambivalenť: Z pohľadu konvenčnej morálky je darebákom a nehanebníkom; z pohľadu kynického spôsobu života v súlade s prirodzenosťou nadobúda prísne etickú podobu.

Okrem Diogena sú ďalšími známymi kynikmi raného obdobia Kratés, ktorý uzavrel s Hipparchiou kynické manželstvo na základe vzájomnej dohody o pravidlách zväzku, t. j. neplatili pre nich tradičné zákony obce, ktorými sa riadilo manželstvo ([3] VI. 96, 97, 98). Ďalej sú to Hipparchiin brat Metroklés, Menedemos, Onesikritos a mnohí ďalší. Za zmienku ešte stojí Menippos, s ktorým sa spája pôvod satír a paródii. O Menippovi toho vieme veľmi málo, povahu jeho satír môžeme čiastočne odvodiť, resp. rekonštruovať zo satír rímskych kyníkov, napríklad Lúkiana, u ktorého často vystupuje i samotný Menippos ako literárna postava (*Rozhovory v ríši mŕtvych*). Menippovská satira, ktorá spája vážne s komickým, verše s prózou, vysoké s nízkym, zásadne ovplyvnila ďalší vývoj nielen gréckej a rímskej literatúry, ale uplatnila sa i v renesancii. V osvietenstve a v 20. storočí bude predstavovať alternatívu zaužívaných teoretických diskurzov. Kynizmus mal okrem satiry vplyv aj na ďalšie literárne žánre (napríklad diatriby, biografie, dialógy, listy, aforizmy) alebo bol priamo ich pôvodcom. Neskôr vychádzali tzv. *chreiai*, zbierky krátkych výrokov, ktoré obsahovali stručné uvedenie do situácie, po ktorom nasledovalo etické poučenie.¹⁷

Druhé obdobie kynizmu, rímsky kynizmus, sa objavuje od 1. storočia nášho letopočtu, približne po dvestoročnej odmlke,¹⁸ oddeľujúcej grécky kynizmus od rímskeho. Oživenie, ktorým kynizmus prešiel, bolo markantné. Ku kynizmu sa hlásili široké vrstvy obyvateľov od žobrákov a otrokov až po cisárov, rozvíjal sa viacerými smermi, nadobúdala rôzne podoby a pretrval ďalších niekoľko storočí. Kynizmus sa stal „populárnou filozofiou“, ktorá nadobúdala podobu spoločných praktík, čo v zásade odporovalo pôvodnému vysoko individualistickému charakteru kynizmu. Ak by sme ho mali rozdeliť na hlavné prúdy, boli by to tieto: 1. Prvým je stoický kynizmus. Už raná stoa bola hlboko ovplyvnená kynizmom, veď nakoniec Zénón, zakladateľ stoicizmu, bol žiakom Kratéta ([3], VII. 2, 3, 4, 5), stúpenca diogenovského kynizmu. 2. Literárny kynizmus nadväzuje hlavne na menippovskú tradíciu satiry, ale i na písanie listov a žáner biografie spolu s memoármi. 3. Ďalej je to kynizmus orientujúci sa na kynický spôsob života: Často sa stretávame s po-

---

¹⁵ Porov. napr. ([3], VI. 41): „Cez deň sa prechádzal [Diogenés] po meste s rozžatou lampou a volal pritom: „Hľadám človeka““ (pozri aj ([3], VI. 60).

¹⁶ *Kosmopolitizmu* je venovaná štúdia J. Molesa: Cynic Cosmopolitanism. In: *The Cynics. The Cynic Movement from Antiquity and Its Legacy* ([2], 105 – 121).

¹⁷ K vplyvu kynizmu na hellenistickú literatúru pozri ([6], 110 – 117).

¹⁸ Porov. ([6], 117 – 124). Dudley píše, že v tomto období kynici úplne nevymizli. Ich úbytok v 2. a 1. storočí pred n. l. spája s „veľkým posunom ťažiska civilizovaného sveta do Ríma“, keď filozofia musela čeliť vkusu rímskej aristokracie, ktorá ho mohla považovať za prejav „urážlivej vulgárnosti“ ([6], 118). Ďalším problémom je nedostatok správ z toho obdobia.

tulnými, zanedbanými kynikmi. 4. Nasleduje kynizmus sústredujúci sa hlavne na politickú kritiku, predovšetkým vo vzťahu k tyranii. 4. Aj rané kresťanské sekty sa hlásili ku kynizmu.¹⁹ Toto delenie je však iba pracovné, pretože rozmanité prvky kynickej filosofie sa nerovnakou mierou prejavovali u rôznych predstaviteľov, a tak nadobúdali rôznorodé, miestami až protirečivé podoby (napr. s kynizmom sa stretávame u raných kresťanov, ako aj u kritikov kresťanstva – jedným z nich bol cisár Julianos).

Rímsky kynizmus sa prejavuje predovšetkým v literatúre a v mnohých prípadoch sa spája s hnutím druhej sofistiky (napr. Lúkianos, Dión Chrysostom, Aulus Gellius), ako aj s kritikou zhýralosti, luxusu a mocibažnosti. Výborným príkladom je Lúkianos,²⁰ ktorý kynikov na jednej strane idealizuje, no na druhej strane (spolu s ostatnými filosofmi) kritizuje, pričom jeho irónii a sarkazmu neušiel ani Diogenés. Kynici vystupujú ako postavy jeho satír – nielen spomínaný Menippos, ale i Diogenés, Kratés či Antisthenés.²¹ Lúkianove satiry sú namierené jednak proti pomerom v spoločnosti, jednak proti tradičnému ponímaniu božstiev (*Rozhovory bohov; Rozhovory morských bohov; Zeus usvedčený z omylov* a pod.). Vo svojom *Kynikovi* Lúkianos poukazuje na zmäkčilosť a nenásytnosť ľudí, ktorí sú často strhávaní vírom a ktorých vlečú ich vášne, pričom podotýka, že ľudia sa nikdy nevezú na jednom koni, ale na mnohých a zakaždým na nejakom inom ([14], 18). Je to narážka na nestálosť charakteru bežných ľudí, ktorými zmietajú žiadostivosti, vždy túžia po tom, čo nemajú, a chcú mať a vyskúšať toho čo najviac, pričom nevidia, že tu máme množstvo všetkého „nie preto, aby sme si všetci vzali zo všetkého, ale aby si každý bral z toho, čo má pred sebou, koľko podľa seba najviac potrebuje“ ([14], 7).

Cynizmus ako aktuálny problém alebo Kto je to cynik? V súčasnosti sa často v rôznych súvislostiach stretávame s označením moderného človeka ako cynika, dozvedáme sa o spoločnosti a politike presiaknutej cynizmom, čelíme cynickému spôsobu správania zo strany nášho okolia. Čo však skutočne označuje tento pojem? Luis E. Navia v úvode prvej kapitoly svojej práce *Classical Cynicism (Klasický kynizmus)* ponúka výstižnú charakteristiku, ktorú stojí za to odcitovať v plnom rozsahu: „V moderných časoch má slovo ‚cynik‘ rôzne negatívne a nepríjemné konotácie. Cynická osoba je napríklad niekto, kto odmieta etické hodnoty a ideály, kto problematizuje, alebo dokonca zavrhuje spô-

---

¹⁹ V súčasnosti sa stretávame i s pokusmi vykladať Ježiša ako kynika. Pozri napríklad F. G. Downing: *Cynics and Christian Origins* (1992); *Cynics, Paul and Pauline Churches* (1998).

²⁰ Bližšie k Lúkianovi pozri napríklad J. A. Hall: *Lucian's Satire* (1981); C. P. Jones: *Culture and Society in Lucian* (1986).

²¹ *Rozhovory v ríši mŕtvych* sú krásnou ukážkou: V podsvetí sa stretávajú všetci mŕtvi bez ohľadu na to, či ide o veľkú osobnosť, alebo o obyčajného človeka. Dostávajú sa tam cez rieku Styx na Cháronovej loďke, ktorému musia zaplatiť jeden obolos, aby ich previezol. Menippos nielen že nemá na zaplatenie, ale robí si aj posmech z ostatných nariekajúcich spolucestujúcich a veselo si pospevuje ([15], 34). Podobne ostatní kynici prichádzajú do podsvetia s úsmevom, pretože zatiaľ čo ostatní ľudia nariekajú za tým, čo nechali na svete, kynik má svoje bohatstvo so sebou – ako hovorí Kratés Diogenovi v jednom z podsvetných rozhovorov: „Teda my aj tu budeme mať to svoje bohatstvo, oni však sem prídu len s jedným obolom, aj to iba po prievozníka“ ([15], 83).

soby správania ako čestnosť a pravdivosť a kto reaguje skepticky a sarkasticky dokonca aj na najnevinnejšie a dobre mienené ľudské konanie. Pre takúto osobu sú takmer všetky ľudské aktivity podozrivé a nehodné pravdy, keďže nikto sa podľa cynika nesnaží o nič iné a nesleduje nič okrem špecifického, napriek tomu často tajného úmyslu zvýhodniť seba samého. Podľa cynika preto pokrytectvo a nepoctivosť, primitívne sebecko a nespútaný egoizmus, hrubý materializmus a zamaskovaná bezohľadnosť sú skrytými vlastnosťami každého ľudského správania. Preto cynik neverí v ideály ani vo vznešené snahy, ktoré sú v jeho ponímaní iba lingvistickými a behaviorálnymi hrami, presadzovanými za účelom manipulovania a podvedenia ľudí, alebo spôsobmi, ako skryť nadmerný stav zmätenia, ktorý prestupuje priemerné ľudské vedomie“ ([17], 1). Cynik je teda egocentrik zameraný na seba, spochybňujúci akékoľvek nezištné konanie, ktorý neverí nielen v dobré ľudské úmysly, ale ani v lepšiu budúcnosť, či už na úrovni spoločenskej, alebo na úrovni individuálnej.

Dnešný pojem cynizmu sa odvoláva na antický kynizmus, čím sa hlási k dlhoročnej tradícii rôznych podôb kynizmu, v rámci ktorej sa menil interpretačný prístup nielen vo vzťahu ku kynizmu ako celku, ale aj k jeho jednotlivým charakteristickým znakom. Výsledkom tohto procesu bola transformácia kynizmu na cynizmus. V súčasnosti sa cynizmus spája prevažne s politickým diskurzom. David Mazella vo svojej knihe *The Making of Modern Cynicism* načrtáva genealógiu pojmu cynizmus a ukazuje jeho komplexný charakter. Prijíma Keenanovu²² „taxonómiu politického cynizmu“: „V nadväznosti na Keenana môžeme definovať tri ideálne typy: 1. ‚ovládajúci cynik‘ (‚master-cynic‘), ktorý vykonáva moc v rámci politického systému; 2. cynickí (hoci neoprávnení) zasvätení (‚cynic insiders‘), ktorých publicita pomáha udržať politický systém; a 3. bezmocní ‚cynickí outsideri‘ (‚outsider-cynics‘), ktorí pracujú ako pasívna, vylúčená ‚verejnosť‘ politického systému. Každý z týchto cynikov si udržiava špecifický vzťah k štruktúram moci a verejnosti, ktorý spätne určuje správanie každého typu cynika v rámci politického procesu“ ([16], 9). Na základe tohto rozvrstvenia sa totiž zreteľnejšie ukazuje viacrozmernosť pojmu *cynizmus*. Komplexnosť súčasného pojmu cynizmu sa teda ukazuje predovšetkým vo vzťahu k moci: Cynizmus preniká všetkými vrstvami „verejného diskurzu“, nemožno ho považovať iba za psychologický stav jednotlivca, vyznačujúci sa odmietaním, pasivitou či skepticizmom, keďže tento postoj sa formuje nielen vo vzťahu k špecifickým vonkajším podmienkam, ale aj z rôznych pozícií ([16], 222). Cynizmus podryva základy modernej spoločnosti práve ich spochybňovaním, keďže práve tie ostávajú často nepreverené. Práve v tomto aspekte cynizmu vidí Mazella jeho pozitívnu stránku či životaschopnosť: kritickosť namierenú i proti základom, z ktorých vzišla.

Súčasný oživenie kynizmu: Kynizmus ako východisko? V 2. polovici 20. storočia sa objavujú i tendencie pripomínajúce relevantnosť rozlišovania medzi kynizmom a cynizmom a oživujúce antický kynizmus ako svojbytné a originálne filosofické hnutie, ktoré

---

²² Keenan, A.: *The Twilight of the Political? A Contribution to the Democratic Critique of Cynicism*. In: *Theory & Event*, 2, no. 1, 1998.

by ako „žitá filozofia“ mohlo predstavovať nielen protipól rozširujúceho sa cynizmu, ale aj nový prístup k riešeniu (zväčša teoretických) filozofických problémov, ktoré v rámci filozofie aktuálne vyvstávajú. I keď sa cynizmus zvykne spájať predovšetkým s politikou, nie je iba politickou záležitosťou. Cynizmus podobne ako kynizmus je reakciou na formy moci vplývajúce i na sebavytváranie jednotlivca a vzťah k sebe samému. Práve otázky sebavytvárania a vzťahu k sebe samému sú dnes čoraz opodstatnenejšie. V osemdesiatych rokoch 20. storočia na antický kynizmus nadviazali dve významné postavy filozofie 20. storočia: Peter Sloterdijk vo svojej práci *Kritik der zynischen Vernunft (Kritika cynického rozumu, 1983)* a Michel Foucault v prednáškach prednesených na University of California v Berkeley v roku 1983, kde v rámci seminára *Discourse and Truth (Diskurz a pravda)* odznelo šesť prednášok venovaných *parrhésii (παρρησία)*, neskôr (najprv boli publikované na základe nahrávok a poznámok zúčastnených) vydaných pod názvom *Fearless Speech (Nebojácna reč, 2001)*, ako aj na Collége de France v rokoch 1983 – 1984, ktoré vyšli pod názvom *Le Courage de la vérité (Odvaha k pravde, 2008)*. Tieto prednášky nadväzujú na prednáškový cyklus na Collége de France z rokov 1981 – 1982, dnes známy ako *L'Hermeneutique du sujet (Hermeneutika subjektu)*. Obidvaja títo myslitelia identifikovali v kynizme určitý potenciál, ktorý by sa mohol v budúcnosti plodne uplatniť.²³

Osvietenstvo a kritika inštrumentálneho rozumu ako nástroja moci predstavujú podľa Sloterdijka referenčné body, na ktoré vzťahuje svoju diagnózu modernej doby. Cynizmus je osvietenská kritickosť obrátená proti sebe samej. Sloterdijk v prvej kapitole píše: „Moderný cynizmus sa prezentuje ako taký stav uvedomenia, ktorý je následkom naivných ideológií a ich osvety“ ([22], 3). Sloterdijk vidí cynizmus ako „novú kvalitu“ osvojenú západnou kultúrou a považuje ho za univerzálny a rozptýlený fenomén, pričom ho definuje ako „osvietené klamné uvedomenie. Je to to modernizované, nešťastné uvedomenie, na ktorom osvietenstvo pracovalo úspešne, ale aj márne“ ([22], 5). Týmto sa nepriamo zaväzuje k určitej revízii osvietenstva, keďže cynizmus spája s vytriezvením, resp. s rozčarovaním, ktoré sa s nami nesie od projektu osvietenstva. Modernizované sebauvedomenie si osvojilo práve kritický potenciál osvietenstva a jeho „výdobytky“, je však neschopné dostať ich do praxe, čoho následkom je cynické obrátenie rozumu proti sebe, spochybňujúce akékoľvek lepšie vyhliadky do budúcnosti. Osvietenstvo svojím kritickým preverovaním tradícií, autorít, ako aj morálnych zásad vyzbrojilo cynika nevierou a pochybovačnosťou, ktoré ruku v ruke so sarkazmom podkopávajú všetky uznávané ľudské hodnoty, pričom on sám sa „osvojením si postoja pragmatického oportunistu úspešne uchránil pred tým, aby to ohrozilo jeho zmysel pre seba samého. Cynik, ktorý sa ocitol v demystifikovanom svete a odmieta útechu z nových ideálov alebo požiadavku na vytvorenie novej morálky, zameriava svoju pozornosť na zachovanie seba samého a na zlepšenie vlastnej situácie“ ([21], 147).

Sloterdijk nadväzuje na Adornovu a Horkheimerovu kritiku v *Dialektike osvietenstva (Dialektik der Aufklärung, 1947)*, avšak ako východisko zo situácie, ktorú táto kritika

---

²³ V rámci tohto článku sa nebudeme Foucaultovi bližšie venovať. K Foucaultovi a kynizmu pozri napríklad štúdiu J. Sokolovej v tomto čísle.

nastolila, a z všade prevládajúceho cynizmu vidí antický kynizmus. Huyssen v úvodnej štúdií ku *Kritike cynického rozumu* píše: „Sloterdijk vidí cynizmus ako dominantný spôsob fungovania v súčasnej kultúre na osobnej aj inštitucionálnej úrovni a navrhuje oživenie kynizmu od Diogena po Švejka ako protistratégiu, ako jedinú formu podvratného rozumu, ktorá nám zostala po zlyhaniach a porušených sľuboch ideológie kritiky v tradícii západného marxizmu“ ([11], xi). Husseyn nás ďalej upozorňuje, že Sloterdijk nestavia kynizmus a cynizmus do vzťahu jednoduchej binárnej opozície: „Napokon, cynik ako rozčarovaný a pesimistický racionalista má od viery v idealizmus, stále hodnoty a ľudskú emancipáciu tak ďaleko ako kynik. Takže Sloterdijk predpokladá, že dochádza skôr k rozštiepeniu samotného fenoménu cynizmu než k binárnej opozícii medzi cynizmom a kynizmom. [...] Mobilizuje kynický potenciál diogenovskej tradície proti panujúcemu cynizmu, ktorému sa darí spájať osvietenenské myšlienky s postojmi rezignácie a apatie“ ([11], xvii). Kynizmus má byť liekom na určitú formu kritickosti, ktorá sa obrátila proti sebe. Pre Sloterdijka je Diogenes postavou, ktorou začína „vzdor proti zmanipulovanej hre, diskurzu“ ([22], 102), pričom groteskne znázorňuje praktické zosobnenie tzv. vysokých teórií, napríklad Platónovej ([3], VI. 40, 53), dotiahnuté do krajnosti. „Či ide o monologickú, alebo o dialogickú ‚teóriu‘, v oboch Diogenes cíti podvod idealistických abstrakcií“ ([22], 102). Kynizmus podľa Sloterdijka predstavuje akýsi proti-diskurz, ktorý však nezostáva v teoretickej rovine a, čo je dôležitejšie, svojím charakterom môže prekonať prevládajúci cynizmus súčasnej spoločnosti, „v ktorej sila lepšieho argumentu vždy zmutuje do zbrane ničenia a nadvlády“. Kynizmus totiž používaním satiry humorným spôsobom reaguje na spoločenské pomery najrôznejšieho druhu, ukazuje problémy za pomoci gesta, ktoré si nenárokujú na výhru, a nesnažia sa dostať do dominantnej pozície, nevedie k vôli ovládať. V Sloterdijkovom ponímaní sa kynik pokúša „satirou a hrubými gestami rozrušiť vzťahy nadvlády vo svete okolo neho“ ([21], 155). V tomto zmysle môže kynizmus predstavovať praktické riešenie „chorôb“ modernity.

Kynizmus v období osvietenstva. Dôležitým stupňom vo vývine kynizmu smerom k cynizmu je osvietenstvo. Dôvody, prečo sa osvietenstvo spája s cynizmom, nám sčasti odhalila kritika osvietenstva, lepšie povedané osvietenského rozumu na predchádzajúcich stranách tohto článku. Ako to súvisí s kynizmom? Diogenés bol v osvietenstve veľmi obľúbenou postavou,²⁴ podobne ako Sókratés.²⁵ Niehues-Pröbsting v už spomínanej štúdií cituje vetu, ktorou začína svoj článok o Diogenovi Pierre Bayle, „dôležitý predchodca osvietenstva“,²⁶ a na jej základe vyzdvihuje štyri body charakterizujúce postavu Diogena: 1. Diogenés je „mimoriadna ľudská bytosť“ a „veľký duch“. 2. Diogenés predstavuje zo-

---

²⁴ Používanie kynizmu a postavy Diogena v 18. storočí mapujú Louisa Shea v práci *The Cynic Enlightenment* a David Mazella v práci *The Making of Modern Cynicism*.

²⁵ K Sókratovi v osvietenstve pozri napríklad Goulbourne, R.: *Voltaire's Socrates*. In: Trapp, M.: *Socrates from Antiquity to the Enlightenment* 2007, pp. 229 – 248.

²⁶ „Kynik Diogenés bol jedným z tých výnimočných ľudských bytostí, ktoré sa oddávajú krajnostiam vo všetkom čo robia – dokonca aj vo veciach rozumu –, a ktoré potvrdzujú princíp, že neexistuje veľký duch, ktorého povaha je oslobodená od všetkého bláznovstva“ ([18], 332).

sobnenie rozumu, čo ho stavia medzi authority uznávané osvietencami. „Ideálmi, ktoré osvietenstvo spájajú s kynizmom, sú napríklad zbavenie sa predsudkov a otvorená kritika svetských a náboženských autorít; autonómia jednotlivca a oddelenie morálky od náboženských obmedzení;²⁷ všeobecná filantropia a kozmopolitizmus.“ 3. Diogenés nereprezentuje iba rozum, ale aj jeho opak – nerozum a bláznovstvo. V tomto zmysle bol pre osvietenecov kynikom Rousseau. „Hovorové používanie slov ‚cynik‘ a ‚cynizmus‘ takmer vždy zdôrazňuje polemický zámer na úkor presného významu.“ 4. „V cynizme bláznovstvo nie je náhodným momentom, ale dôsledkom rozumu samého, dôsledkom krajností rozumu“ ([18], 332 – 333). Kynizmus pomohol osvietencom uvedomiť si nebezpečenstvo prevrátenia rozumu, jeho zvrátenia do iracionality a šialenstva, rozumu, ktorý je frustrovaný vlastnými, ďaleko prekročenými očakávaniami.

V osvietenstve sa stretávame s idealizovaným obrazom kynika. Nie že by si osvietenenci nevedomovali ambivalentnosť kynizmu. Na účely verejnej kritiky však stačil symbolický obraz kynika Diogena, prototyp nezávislosti, slobody a autonómie človeka, ktorý sa odvážne vymedzuje voči jestvujúcemu poriadku a z ktorého sa stal monsieur Diogenés, zapadajúci do prostredia kaviarní a salónov, slušný, čistý, napudrovaný, s bielou parochňou a pančuchami. V roku 1753 sa D’Alembert, jeden z autorov *Encyklopédie*, vyslovil, že by chcel, aby sa objavil Diogenés svojej doby, ktorý by oplýval odvahou a nezávislosťou, ktorý by sa, inými slovami, stal symbolom „verejného intelektuála“. V roku 1770 sa objavuje výraz *Sokrates mainomenos* (šalejúci Sókratés) v názve románu osvietenského mysliteľa Wielanda,²⁸ ktorý svoj román prezentoval ako preklad Diogenových stratených spisov *Politeia* a *Dialógy*. Aj keď Wielandovmu románu chýba historická vernosť, Shea konštatuje, že „predstavuje kľúčový dokument, pokiaľ ide o pochopenie politických aplikácií kynizmu v osvietenstve“ ([21], 85). Wieland totiž hovorí o tých politických aspektoch kynizmu, ktoré nachádzame u Diogena Laertia: o kozmopolitizme, kritike tyranie a ideálnom štáte.

S Diogenom a kynizmom sa stretávame aj u Diderota, Voltaira, či Rousseaua. Francúzski spisovatelia polovice osemnásteho storočia chápali kynizmus „ako filosofický postoj, ale aj ako osobitnú rétoriku založenú na dôvtipe, diatribe a miešaní žánrov“ ([21], 37), ktorá predstavovala alternatívu dialógu a rečnickej výrečnosti (podobne ako v jednej z Lúkianových satír) a stala sa nástrojom efektívneho vyjadrenia sociálnej kritiky, keďže „kynická rétorika odmieta ustálené normy prostredníctvom humoru, paródie a improvizácie“ ([21], 37). Hoci osvietenenci volajú po Diogenovi a jeho odvážnej reči, ich záujem o kynizmus sa týka skôr literárnej formy kynizmu, ovplyvnenej menippovskou satírou. Vedome prehládajú tie „nevhodné“ znaky kynizmu, ktoré tvoria dôležitú súčasť pôvodného kynizmu. Ukazuje sa to napríklad v dobovej reakcii na Rousseauovu idealizáciu prírodného stavu, za ktorú si vyslúžil označenie „kynik“, avšak s negatívnou konotáciou

---

²⁷ O vzťahu raného kynizmu a dobového náboženstva pozri Goulet-Cazé: Religion and the Early Cynics. In: ([2], 47 – 80).

²⁸ *Sokrates mainomenos, oder die Dialogen des Diogenes von Sinope (Šalejúci Sókratés alebo dialógy Diogena zo Sinópy)*.

bláznovstva. Rousseau toto označenie využil a na nejaký čas si osvojil masku kynizmu, ktorú neskôr zavrhol.²⁹ Vo vzťahu k cynizmu predstavuje Diderotov román *Rameauov synovec* (*Le Neveu de Rameau ou La Satire seconde*) asi najvýraznejší prejav satirického tónu a vo všeobecnosti sa považuje za príznak nástupu moderného ponímania cynizmu.

Antický kynizmus verzus moderný cynizmus. Pri mapovaní rôznych podôb kynizmu a jeho interpretácií v dejinách nachádzame viaceré momenty predznamenantujúce cynizmus, ako ho poznáme dnes. V náznakoch sa začína objavovať tendencia chápania a interpretovania kynizmu ako cynizmu. Oživenie kynizmu nastalo po skončení stredoveku. Práve v období stredoveku sa kynizmus začína chápať ako nehanebnosť a otvára cestu pomalému pretváraniu kynizmu. Renesancia, ktorá je poznačená tzv. návratom k antickým ideálom, si našla cestu aj ku kynizmu³⁰ – a to predovšetkým v jeho literárnej podobe (satira, paródia a pod.), pričom počnúc touto dobou sa s kynizmom začína zaobchádzať účelne. Znamená to, že kynizmus, pochopený nie historicky, ale z perspektívy tej ktorej doby, nadobúda úplne novú podobu, ktorá síce formálne vychádza z antického originálu, avšak v konečnom dôsledku kynizmus zapadá na svoje miesto a plní svoj účel v rámci kontextu, do ktorého je zasadený.

Kynizmus sa zakaždým objavuje v špecifických historických podmienkach prispievajúcich k jeho premene na cynizmus, ktorý mal až donedávna spoločnú históriu s kynizmom. To však neznamená, že kynizmus v modernej dobe nevyhnutne implikuje cynizmus. Práve naopak, návratom ku kynizmu možno prakticky prekonať cynizmus, ktorý pramení v osvietenском prostredí kritickosti, ktorá mala priniesť autonómiu a nezávislosť, kantovsky povedané, vyviesť nás z nesvojprávnosti pomocou používania vlastného rozumu.³¹ Kynizmus sa zväčša objavil tam, kde buď nastala, alebo sa blížila nejaká vážnejšia spoločenská zmena. Historické podmienky, v rámci ktorých sa tieto zmeny diali, teda tiež prispeli k premene významu slova kynizmus, označujúceho určitý spôsob života, žitú filozofiu kladúcu akcent na zdatnosť (*ἀρετή*), na slovo cynizmus, ktorý je výrazom ľahostajnosti, či dokonca výsmešnej, sarkastickej bezohľadnosti vo vzťahu k reálnym možnostiam etiky. Vo vzťahu k etike sa najvýraznejšie ukazuje rozdiel medzi kynizmom a cynizmom, ako aj odlišnosť charakteru samotnej etiky v antickom myslení v porovnaní s jej súčasným, kresťanstvom podfarbeným chápaním. V antike je etika (predovšetkým v rámci sókratovskej tradície) výrazom vzťahu k sebe samému a starostlivosti o seba (*ἐπιμέλεια ἑαυτοῦ*) (čo vždy zahŕňa i vzťah k ostatným, pretože v spôsobe, akým človek pristupuje k sebe, sa odzrkadľuje i vzťah k druhému). Altruisticky orientovaná kresťanská

---

²⁹ K Rousseauovi a kynizmu bližšie pozri ([21], 99 – 105); ([16], 110 – 143); ([18], 339 – 347).

³⁰ Pozri Roberts, H.: *Dogs' Tales. A Representation of Ancient Cynicism in French Renaissance Texts*. New York 2006; Relihan, J. C.: Menippus in Antiquity and the Renaissance. In: *The Cynics. The Cynic Movement from Antiquity and Its Legacy*, pp. 265 – 294.

³¹ Porov. Kant, I.: Odpoveď na otázku: Co je to osvícenství? Prel. J. Loužil. In: *Filosofický časopis*, roč. XLI, 1993, č. 3; s. 381 – 387.

etika tento vzťah mení na vzťah k druhým a „starostlivosť“ o druhých, pričom vzťah k sebe samému je potlačený, vytvára sa na základe reakcie na vonkajší svet: Nietzscheovsky povedané, nie je aktívny, ale reaktívny. Cynik je tiež reaktívny, jeho kritika je reakciou na vlastný stav frustrácie z nenaplnených ideálov, ktoré vyrástli v osvietenstve a ako „nenaplnený príslub“, ktorý zostal v teoretickej rovine, stoja v pozadí moderného porozumeniu sebe samému. Kynizmus je naopak výrazom neustáleho praktického potvrdzovania vlastnej slobody, nezávislosti a autonómie, ktorého aktivita vychádza zo seba, pričom používaním rozumu nedochádza len k všeobecnému pochybovaniu rozumu obráteného proti sebe, ale aj k afirmácii života v súlade s prirodzenosťou, ktorý stojí v opozícii k životu podľa spoločenských pravidiel. Kynizmus tak otvára priestor praktickému sebavytváraniu.

LITERATÚRA

- [1] AULUS GELLIUS: *Attické noci*. Prel. E. Vallová. Bratislava: Tatran 1987.
- [2] BRANHAM, B. – GOULET-CAZÉ, M.-O. (eds.): *The Cynics: The Cynic Movement from Antiquity and Its Legacy*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press 1996.
- [3] DIOGENES LAERTIOS: *Životopisy slávnych filozofov*. Prel. M. Okál. Bratislava: Vydavateľstvo spolku slovenských spisovateľov 2007.
- [4] DESMOND, W.: *Cynics*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press 2008.
- [5] DIDEROT, D.: Rameauův synovec. Prel. S. Brunclík. In: Diderot, D.: *Vybrané spisy*. Brno: Státní nakladatelství politické literatury 1953.
- [6] DUDLEY, D. R.: *A History of Greek Cynicism: From Diogenes to the Sixth Century A.D.* Chicago: Ares 1990.
- [7] EPIKTÉTOS: *Rukojeť. Rozpravy*. Prel. R. Kuthan. Praha: Svoboda 1972.
- [8] FOUCAULT, M.: *Fearless Speech*. Ed. J. Pearson. Los Angeles: Semiotext(e) 2001.
- [9] GOULET-CAZÉ, M.-O.: Who was the First Dog? In: Branham, R. B. – Goulet-Cazé, M. O. (eds.): *The Cynics: The Cynic Movement in Antiquity and its Legacy*. Berkeley: University of California Press 1996, pp. 414 – 415.
- [10] HEGEL, G. W. F.: *Dějiny filosofie. Zv. I*. Prel. J. Cibulka, M. Sobotka. Praha: NČAV 1961.
- [11] HUYSSSEN, A.: Foreword: The Return of Diogenes as Postmodern Intellectual. In: [22].
- [12] IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. – MANÍKOVÁ, Z.: *Slovník cudzích slov A/Z*. III. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1990.
- [13] LONG, A. A.: *Hellenistická filosofie*. Prel. P. Kolev. Praha: OIKOYMENH 2003.
- [14] LÚKIANOS: Kynik. In: LÚKIANOS: *O bozích a lidech*. Prel. V. Bahník, M. Říhová, L. Varcl. Praha: Svoboda 1981, s. 138 – 147.
- [15] LÚKIANOS: *Rozhovory bohov a iné satirické prózy*. Prel. J. Špaňár. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1962.
- [16] MAZELLA, D.: *The Making of Modern Cynicism*. Charlottesville and London: University of Virginia Press 2007.
- [17] NAVIA, L. E.: *Classical Cynicism. A Critical Study*. Westport, Connecticut and London: Greenwood Press 1996.
- [18] NIEHUES-PRÖBSTING, H.: The Modern Reception of Cynicism: Diogenes in the Enlightenment. In: Branham, B. – Goulet-Cazé, M.-O. (eds.): *The Cynics: The Cynic Movement from Antiquity and Its Legacy*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press 1996, pp. 329 – 365.
- [19] PRACH, V.: *Řecko český slovník*. Praha: Vyšehrad 2005.
- [20] RIST, J. M.: *Stoická filosofie*. Prel. K. Thein. Praha: OIKOYMENH 1998.

- [21] SHEA, L.: *The Cynic Enlightenment. Diogenes in the Salon* (Parallax: Re-visions of Culture and Society). Baltimore: The John Hopkins University Press 2010.
- [22] SLOTERDIJK, P.: *Critique of Cynical Reason*. Tran. by M. Eldred. Minneapolis and London: University of Minnesota Press 1987.

Príspevok vznikol v Inštitúte filozofie a etiky FF PU v Prešove ako súčasť grantového projektu VEGA *Miesto kynizmu v sokratike* č. 1/0448/11.

Mgr. Lívia Flachbartová
Inštitút filozofie a etiky FF PU
Ul. 17. novembra 1
080 78 Prešov
SR
e-mail: liv.flachbartova@gmail.com